ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2005)

3ο Συνέδριο Σύρου στις ΤΠΕ

Γλωσσική διδασκαλία και Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας: Η αφήγηση σε γλωσσικά και πολυτροπικά κείμενα

Μαρία Νέζη, Νότα Σεφερλή

Βιβλιογραφική αναφορά:

Νέζη Μ., & Σεφερλή Ν. (2024). Γλωσσική διδασκαλία και Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας: Η αφήγηση σε γλωσσικά και πολυτροπικά κείμενα. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, *1*, 143–150. ανακτήθηκε από https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/cetpe/article/view/6184

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 16/12/2025 01:01:57

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΕ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Νέζη Μαρία
Φιλόλογος, Διδάκτωρ
(Διδακτική των Νέων Ελληνικών)
E-mail: marianezi@yahoo.com

Σεφερλή Νότα
Φιλόλογος
Μ.Α. (Διδακτική των Νέων Ελληνικών)
E-mail: dvasi@tee.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εισήγηση αυτή παρουσιάζουμε – και ταυτόχρονα προτείνουμε - ένα διδακτικό παράδειγμα που εφαρμόστηκε στην Α΄ τάξη του Βαρβακείου Πειραματικού Γυμνασίου κατά το σχολικό έτος 2003-2004 στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Η διδακτική μας πρόταση, που αφορά στη διδασκαλία της αφήγησης μέσα από κείμενα γλωσσικά και πολυτροπικά, στηρίχτηκε σε ορισμένα σημεία που ανέδειξαν η επιστήμη της γλωσσολογίας (θεωρητική και εφαρμοσμένη) και οι άλλες επιστήμες της επικοινωνίας σχετικά με το λόγο και τις εκφορές του, την έννοια και το ρόλο του κειμένου στην ανθρώπινη επικοινωνία, τους παράγοντες που προσδίδουν σημασία στο κείμενο και τη συμβολή των ΤΠΕ στην αναθεώρηση των αντιλήψεων που είχαμε ως τώρα για το κείμενο (τα σημεία αυτά τα παρουσιάζουμε στο θεωρητικό πλαίσιο της εισήγησης). Το διδακτικό παράδειγμα για να υλοποιηθεί αξιοποίησε κείμενα, σχολικά και άλλα, κινηματογραφικές ταινίες και ηλεκτρονικούς υπολογιστές και έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να κατανοήσουν τους τρόπους και τα μέσα της επικοινωνίας, τις εκφάνσεις του αφηγηματικού λόγου και να παράγουν λόγο, προφορικό, γραπτό και ηλεκτρονικό σε αυθεντικές, όσο το δυνατόν, περιστάσεις επικοινωνίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: *γλωσσική διδασκαλία, αφηγηματικός λόγος, κείμενο, λογοτεχνία, κινηματογράφος, πολυτροπικότητα, νέες τεχνολογίες*

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1. Νέες τάσεις στη διδασκαλία της γλώσσας

Οι γλωσσολογικές και άλλες επιστημονικές θεωρίες που μελετούν τη θέση και συμβολή της γλώσσας στην ανθρώπινη επικοινωνία (κοινωνιογλωσσολογία, κειμενογλωσσολογία, ανάλυση του λόγου, πραγματολογία της γλώσσας κτλ.) έχουν συντελέσει στο να αναπτυχθεί και στην εκπαιδευτική κοινότητα ένας γόνιμος προβληματισμός σχετικά με τις θεωρητικές και πρακτικές πλευρές της διδασκαλίας της γλώσσας, αλλά και γενικότερα του φαινομένου της διδασκαλίας. Παράλληλα, ο προβληματισμός αυτός διευρύνεται ολοένα, καθώς γίνεται αντιληπτό ότι οι νέες τεχνολογίες έχουν μεταβάλει δραματικά το τοπίο της ανθρώπινης επικοινωνίας και, ακολούθως, της γλώσσας.

Ο προβληματισμός αυτός έχει αναδείξει τα ακόλουθα σημεία – αξιοποιήσιμα για τη διδασκαλία της γλώσσας:

- Επίκεντρο της διδασκαλίας είναι, πλέον, το κείμενο και όχι η λέξη ή η πρόταση, όπως συνέβαινε σε προηγούμενες δεκαετίες. Το κείμενο νοείται ως ολότητα, ως αυτοδύναμη οντότητα, μέσα στην οποία κάθε επιμέρους γλωσσικό στοιχείο λειτουργεί όχι ξεκομμένο αλλά σε συνάρτηση με τα υπόλοιπα· μόνο έτσι αποκτά νόημα και ταυτόχρονα συμβάλλει στην νοηματοδότηση του κειμένου.

- Το κείμενο δε νοείται χωρίς το περικείμενό του, δηλαδή χωρίς όλους αυτούς τους παράγοντες που το καθιστούν κατανοήσιμο: το δημιουργό (ή τους δημιουργούς), το δέκτη (ή τους δέκτες), τον τόπο και χρόνο παραγωγής και πρόσληψής του, τις προθέσεις, τον σκοπό που υπηρετεί και ακόμα άλλα κείμενα και γλωσσικές συμβάσεις στις οποίες βασίστηκε τόσο η δημιουργία όσο και η πρόσληψή του (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 1999, 54).
- Συνέπεια αυτής της αλληλεπίδρασης κειμένου – περικειμένου είναι η ταξινόμηση των κειμένων με βάση το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν στο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον τους (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, ό.π., 63 - 70). Ο ρόλος αυτός καθορίζει την οργάνωσή τους, το περιεχόμενό τους, το ύφος τους. Έτσι, προκύπτουν οι έννοιες των κειμενικών ειδών, των κειμενικών τύπων, των κειμενικών τρόπων. Απόπειρες ταξινόμησης αποτελούν, λ.χ., α) η διάκριση του προφορικού από το γραπτό λόγο (σήμερα μιλάμε και για ηλεκτρονικό λόγο που διαθέτει χαρακτηριστικά τόσο γραπτού όσο και προφορικού λόγου), β) η διάκριση – θεμελιώδης για τους γλωσσολόγους – του λόγου σε δύο τρόπους: τον αφηγηματικό και μη αφηγηματικό, γ) η διάκριση – υπό την επίδραση της ρητορικής - σε αφηγηματικό, περιγραφικό και επιχειρηματολογικό τρόπο (μια διάκριση στην οποία στηρίζονται και τα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).
- Ουσιαστική και θεμελιώδης παράμετρος κάθε κειμένου είναι η έννοια της πολυτροπικότητας, σύμφωνα με τη οποία το κείμενο δε σημασιοδοτείται μόνο με τον τρόπο που χρησιμοποιούμε τη γλώσσα, αλλά και με την εικόνα ή τον ήχο που το συνοδεύει, τα τυπογραφικά μέσα, τη στάση του σώματος, την έκφραση του προσώπου, τον επιτονισμό του ομιλητή – πομπού, ένα πλήθος δηλαδή εξωγλωσσικών σημειωτικών συστημάτων. Η έννοια της πολυτροπικότητας διευρύνει, συνεπώς, την έννοια του κειμένου: Το κείμενο για τη γλωσσολογία, θεωρητική και εφαρμοσμένη, τις θεωρίες της λογοτεχνίας, και, γενικά, για τις σημειωτικές επιστήμες είναι μία σύνθετη ποικιλία κοινωνικών καταστάσεων ή συμβάντων: γραπτά κείμενα, αφίσες, βιντεοκλίπ, κινηματογραφικές ταινίες, σχολικά μαθήματα, πολιτικοί λόγοι, θεατρικές παραστάσεις ή θεατρικά δρώμενα κ.ά. (Χοντολίδου, 1999, 115 – 116).
- Η αντίληψη του γραπτού κειμένου ως αυτόνομου και κλειστού υλικού αρχείου με δεδομένα όρια (αρχής και τέλους) αμφισβητείται έντονα σήμερα με την κυριαρχία των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας. Πόση ισχύ έχουν, λ.χ., οι έννοιες της μονιμότητας του κειμένου και της αποκλειστικότητας του ενός συγγραφέα στο περιβάλλον του ψηφιακού γραπτού λόγου, τη στιγμή που το αποθηκευμένο κείμενο στη μνήμη του υπολογιστή ή στη δισκέτα ή στο συμπαγή δίσκο υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές όχι μόνο στο περιεχόμενο αλλά και στην εμφάνισή του; Και, επιπλέον, οι έννοιες του πομπού και του δέκτη επαναπροσδιορίζονται, εφόσον ο δέκτης μπορεί να γίνει κάλλιστα συνδημιουργός του κειμένου και ο πομπός δέκτης του μεταβαλλόμενου κειμένου (Κουτσογιάννης, 2002, 408 – 409).
- Οι αρχές της κειμενικότητας (ενότητα, γραμμικότητα, συνεκτικότητα και συνοχή) αμφισβητούνται, επίσης, με την εμφάνιση ενός νέου τύπου κειμένου, έντονα πολυτροπικού, του λεγόμενου υπερκείμενου (τέτοιου τύπου κείμενα αποτελούν, λ.χ., οι ιστοσελίδες), ως απόρροια της ευρύτατης διάδοσης του διαδικτύου. Το υπερκείμενο διαφέρει αισθητά από τους μέχρι τώρα γνωστούς τύπους των κειμένων, γιατί συνδυάζει τον παραδοσιακό γραπτό τρόπο μετάδοσης του μηνύματος με άλλους τρόπους που δημιούργησε ή ενσωμάτωσε η υπολογιστική τεχνολογία: πολυεπίπεδη οργάνωση που συνεπάγεται και διαφορετικό τρόπο ανάγνωσης, οπτικοακουστικό υλικό κ.ά. (Κουτσογιάννης, ό.π., 411).

Ο μεταβαλλόμενος χάρτης της ανθρώπινης επικοινωνίας δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστη τη διδασκαλία και ειδικότερα τη διδασκαλία της γλώσσας. Τα νέα δεδομένα θα πρέπει να ενσωματωθούν, όχι άκριτα, στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος με απώτερο στόχο να

καταστεί ο μαθητής επαρκής δέκτης και πομπός των σημειωτικών συστημάτων και, πολύ περισσότερο, να αναπτύξει κριτική στάση απέναντι σε κάθε είδους κείμενο αλλά και απέναντι στην τεχνολογία, την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζει ούτε με το δέος του αδαούς ούτε με τον υπέρμετρο ενθουσιασμό του νεοφώτιστου.

Και ποια είναι η στάση του δασκάλου της γλώσσας απέναντι στα αιτήματα των καιρών; Η απάντηση δεν είναι ούτε εύκολη ούτε δεδομένη. Ωστόσο, με αυτή την εισήγηση επιχειρούμε να ανταποκριθούμε στις προκλήσεις της εποχής και να διερευνήσουμε θεωρητικούς και πρακτικούς τρόπους αξιοποίησης και μεταφοράς των παραπάνω δεδομένων στο μικρόκοσμο μιας σχολικής τάξης.

1.2. Ο αφηγηματικός λόγος σε γλωσσικά και πολυτροπικά κείμενα

Η μετάθεση του επίκεντρου της γλωσσικής διδασκαλίας από τη λέξη και πρόταση στο κείμενο οδήγησε και στη μετάθεση του ενδιαφέροντος από την παραδοσιακή γραμματική (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, παραγωγή και σύνθεση) στη λεγόμενη *γραμματική του κειμένου* εννοώντας με τον όρο αυτό τον τρόπο οργάνωσης των επιμέρους γλωσσικών στοιχείων, την αλληλεπίδραση και μεταξύ τους και με αυτό που αποκαλούμε *κειμενική ολότητα*. Ένας από τους στόχους, επομένως, της γλωσσικής διδασκαλίας είναι να ασκηθούν οι μαθητές στο να αναγνωρίζουν τα στοιχεία της γραμματικής του κειμένου και να κατανοούν τη λειτουργία τους και τη συμβολή τους στο κειμενικό όλον και στη νηματοδότηση του κειμένου. Αυτό, σε τελευταία ανάλυση, σημαίνει ότι οι μαθητές γίνονται επαρκέστεροι δέκτες και πομποί μηνυμάτων.

Η οργάνωση των κειμένων, τα στοιχεία της μικρο και μακροδομής τους συνδέονται με τη ταξινόμησή τους σε είδη, τύπους, τρόπους κτλ. Για τους γλωσσολόγους θεμελιώδης είναι η διάκριση σε αφηγηματικό και μη αφηγηματικό λόγο για λόγους μεθοδολογικούς, κοινωνιογλωσσικούς και κειμενολογικούς, και, ακόμα, για λόγους ψυχολογικούς και πολιτισμικούς (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, ό.π., 221 - 225). Ο αφηγηματικός λόγος κατέχει πρωταρχική θέση σε όλες τις κειμενοταξινομίες σχολικής χρήσης (Ματσαγγούρας, 2004, 343) και αυτό ισχύει και στο ελληνικό πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της γλώσσας τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1999). Ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο προσκομίζει η αναπτυξιακή ψυχολογία: η διάκριση του αφηγηματικού από το μη αφηγηματικό τρόπο αποτελεί μια βασική παράμετρο της νοητικής διάπλασης και της κοινωνικοποίησης του παιδιού (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, ό.π., 224). Συνεπώς, η αφήγηση δεν είναι ένα απλό μέσο έκφρασης, αλλά είναι, κυρίως, όργανο οικοδόμησης της πραγματικότητας και της προσωπικής ταυτότητας (Ματσαγγούρας, ό.π., 344).

Η ευρύτατη διάδοση και εφαρμογή του αφηγηματικού τρόπου στην επικοινωνία πιστοποιείται σε καθημερινή βάση: δημοσιογραφικές ειδήσεις, διηγήσεις περιστατικών, αναδιηγήσεις της υπόθεσης τηλεοπτικών σειρών ή ταινιών, κόμικς, ημερολόγια, αυτοβιογραφίες και βιογραφικά σημειώματα, ιστορικές αφηγήσεις, παραμύθια κτλ. Όλα τα παραπάνω εντάσσονται στην ευρύτατη οικογένεια των αφηγηματικών κειμένων και ως τέτοια ορίζονται όλα όσα διατάσσουν ανθρώπινες εμπειρίες και δράσεις με τέτοιο τρόπο που να διαφαίνεται η αιτιοκρατική και χρονική τους σχέση (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, ό.π., 69). Μελετώντας τα στοιχεία της δομής του αφηγηματικού κειμένου, επισημαίνουμε το χωροχρονικό πλαίσιο, τα πρόσωπα, την ανατροπή μιας αρχικής κατάστασης, τις προσπάθειες επαναφοράς της, τα εμπόδια στην προσπάθεια αυτή, την αντίδραση των προσώπων και τα αποτελέσματα της δράσης τους, την κορύφωση της δράσης, τη λύση, την αποτίμηση της δράσης των προσώπων και το επιμύθιο. Επίσης, τη λειτουργία του διαλόγου, του μονολόγου και της περιγραφής. Τέλος, στις τεχνικές της αφήγησης συγκαταλέγονται και η

χρονική σειρά που επιλέγει ο αφηγητής να παρουσιάσει τα δρώμενα καθώς και τη θέση που παίρνει αυτός στην υπόθεση που εξιστορεί (Ματσαγγούρας, ό.π., 358, 363 – 364).

Στο διδακτικό παράδειγμα που ακολουθεί παρουσιάζουμε με λεπτομέρειες την προσέγγιση των στοιχείων της αφηγηματικής δομής μέσα από κείμενα δημοσιογραφικά, λογοτεχνικά και κινηματογραφικά. Τα δύο πρώτα είναι κείμενα γλωσσικά, τα οποία μας επιτρέπουν να μελετήσουμε πώς οργανώνεται γλωσσικά ο αφηγηματικός λόγος. Το γεγονός ότι πρόκειται για διαφορετικά κειμενικά είδη αποβαίνει διπλά ωφέλιμο για τη διδασκαλία της αφήγησης, γιατί, αφενός, βοηθά τους μαθητές μέσα από τη σύγκριση να αντιληφθούν τη μακροδομή του αφηγηματικού λόγου (που κρύβεται πίσω από κάθε αφηγηματικό κείμενο) και, αφετέρου, τις διαφορετικές εκφάνσεις του σε κείμενα χρηστικά (όπως αυτό της δημοσιογραφικής είδησης) και ποιητικά (όπως το λογοτεχνικό), παρατηρώντας παράλληλα τις διαφορετικές λειτουργίες που επιτελεί η γλώσσα (αναφορική και ποιητική). Να αντιληφθούν, με άλλα λόγια, τις διαφορές της μυθοπλαστικής από τη ρεαλιστική αφήγηση (Πολίτης, www.komvos.edu.gr).

Και αν το κοινό συμβολικό σύστημα (η γλώσσα) για τα δύο κειμενικά είδη, τη δημοσιογραφική είδηση και τη λογοτεχνία, νομιμοποιεί τη συνεξέτασή τους στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος, πώς μπορεί να νομιμοποιηθεί η ένταξη του κινηματογραφικού κειμένου στο εν λόγω μάθημα; Προηγουμένως, κάναμε λόγο για την παράμετρο της πολυτροπικότητας, η οποία διευρύνει την έννοια του κειμένου και αποτελεί αξιοποιήσιμο – και πολύ ενδιαφέρον – στοιχείο για τη διδασκαλία. Υπό το πρίσμα μιας τέτοιας αντίληψης ο κινηματογράφος θεωρείται κείμενο, το οποίο βρίσκει τη θέση του στη γλωσσική διδασκαλία τόσο για την αφηγηματικότητά του όσο και για την πολυτροπικότητά του. Ο κινηματογράφος, όπως και η λογοτεχνία, είναι μία αφηγηματική τέχνη. Ωστόσο, δε χρησιμοποιεί μόνο τη γλώσσα αλλά και άλλα σημειωτικά συστήματα για να αφηγηθεί: την (κινούμενη) εικόνα, τον ήχο, τη μουσική κ.ά. (Ζήρας, 2003, 41, 43). Οι μαθητές, μέσω του κινηματογραφικού κειμένου, έχουν την ευκαιρία να ανιχνεύσουν τόσο τα αφηγηματολογικά στοιχεία, όσο και τον τρόπο με τον οποίο τα ποικίλα σημειωτικά συστήματα της κινηματογραφικής τέχνης συμβάλλουν στην τέχνη της αφήγησης και την υπηρετούν (Μωραϊτης, 2003, 91). Επιπλέον, σε συσχετισμό με τα άλλα δύο προαναφερθέντα κειμενικά είδη, αντιλαμβάνονται τις ομοιότητες και διαφορές στις ποικίλες εκφάνσεις του αφηγηματικού λόγου και τρόπου.

Θα πρέπει να συμπληρώσουμε ότι το άνοιγμα της διδασκαλίας της γλώσσας προς τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο υπηρετεί πέρα από γλωσσικούς και παιδαγωγικούς στόχους. Με τον τρόπο αυτό διευρύνεται ο χαρακτήρας της μάθησης επιτρέποντας στους μαθητές να εμπλακούν σε συνθήκες αυθεντικής επικοινωνίας, να ασκηθούν στην «ανάγνωση» όχι μόνο σχολικών κειμένων, να απολαύσουν λογοτεχνικά και κινηματογραφικά κείμενα και να σταθούν κριτικά απέναντί τους, να δημιουργήσουν, ατομικά ή ομαδικά, τέτοια κείμενα αξιοποιώντας τις όποιες ικανότητές τους.

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας διδασκαλίας οι νέες τεχνολογίες μπορούν να αξιοποιηθούν σε όλες τις φάσεις των μαθητικών δραστηριοτήτων – εργασιών: στην αναζήτηση πληροφοριών και οπτικοακουστικού υλικού, στη συγγραφή – διόρθωση των μαθητικών κειμένων, στην εκτύπωση και στην παρουσίαση των μαθητικών εργασιών. Πέρα, βέβαια, από την αξιοποίηση του ηλεκτρονικού υπολογιστή ως εργαλείου, οι μαθητές εξοικειώνονται με τον ηλεκτρονικό λόγο και τα παράγωγά του, ανιχνεύουν τις δυνατότητές του και τους περιορισμούς του και κατανοούν περισσότερο την έννοια της πολυτροπικότητας μέσα στο ηλεκτρονικό κείμενο: ότι, δηλαδή, η σημασία του παράγεται από την αλληλεπίδραση πολλών συστημάτων: όπως είναι το γλωσσικό κείμενο (περιεχόμενο και μορφοποίηση) το οπτικό και ακουστικό υλικό, καθώς και ο πολυεπίπεδος τρόπος οργάνωσης των συστημάτων αυτών.

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Κατά το σχολικό έτος 2003-2004, στο Βαρβάκειο Πειραματικό Γυμνάσιο, επιχειρήσαμε να ανανεώσουμε τη διδακτική προσέγγιση του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας της Α' Γυμνασίου, αξιοποιώντας τις νέες τάσεις στη διδασκαλία της γλώσσας και τις δυνατότητες που μας παρέχουν οι τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας. Οι διδασκαλίες αυτές πραγματοποιήθηκαν στην τάξη, στο εργαστήριο πληροφορικής και στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου.

Συγκεκριμένα επιλέξαμε να διδάξουμε την αφήγηση και τις τεχνικές της (*Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο*, τεύχος Α΄, Ενότητα 6η) μέσα από κείμενα γλωσσικά (δημοσιογραφικά και λογοτεχνικά) και πολυτροπικά (κινηματογράφος). Τη διδασκαλία μας κατεύθυναν οι ακόλουθοι στόχοι:

- να κατανοήσουν οι μαθητές τι σημαίνει «αφήγηση».
- να διακρίνουν τη μυθοπλαστική αφήγηση από τη ρεαλιστική αφήγηση.
- να γνωρίσουν τα συστατικά του αφηγηματικού λόγου (διήγηση, μίμηση, περιγραφή, σχόλιο).
- να εξοικειωθούν με τις τεχνικές της αφήγησης - διήγησης (αφηγητής, οπτική γωνία της αφήγησης, ιστορικός, αφηγηματικός χρόνος, πλοκή, αφηγηματικές λειτουργίες προσώπων, αποδέκτης της αφήγησης).
- να παράγουν αφηγηματικά κείμενα σε αυθεντικές συνθήκες επικοινωνίας, ενεργώντας ομαδοσυνεργατικά και αξιοποιώντας τις τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας.

2.1. Οργάνωση διδασκαλίας

Αναλυτικότερα, για πέντε περίπου εβδομάδες, η διδασκαλία της αφήγησης και των τεχνικών της οργανώθηκε με θεματικό άξονα *το παιδί*, καταργώντας τα στεγανά, που επιβάλλει το ωρολόγιο πρόγραμμα, ανάμεσα στα μαθήματα της γλώσσας και της λογοτεχνίας ως εξής:

- Προβολή σε βίντεο (VCR) της ταινίας του Μαξίμ Μαξιντί «Τα παιδιά του παραδείσου»: δύο διδακτικές ώρες.
- Παραγωγή προφορικού λόγου από τους μαθητές για το θέμα της ταινίας: μία διδακτική ώρα.
- Εξοικείωση των μαθητών με τη γλώσσα του κινηματογράφου: σενάριο, τεχνική του decoupage: δύο διδακτικές ώρες.
- Ανάγνωση και επεξεργασία του διηγήματος του Δημήτρη Χατζή «Το βάφτισμα» (*Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου*): δύο διδακτικές ώρες.
- Παραγωγή προφορικού λόγου με θέμα τις ομοιότητες και διαφορές της λογοτεχνικής και κινηματογραφικής αφήγησης, απόπειρα μεταφοράς του διηγήματος του Χατζή σε σενάριο από τους μαθητές ανά ομάδες και ανάθεση εργασίας για το σπίτι με θέμα το decoupage του σεναρίου τους: δύο διδακτικές ώρες.
- Ανάγνωση και επεξεργασία του διηγήματος του Άντον Τσέχωφ «Ο Βάνκας» (*Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου*) και παραγωγή γραπτού λόγου σε μορφή αφηγήματος με θέμα την πιθανή έκβαση του διηγήματος του Τσέχωφ: δύο διδακτικές ώρες. Εργασία για το σπίτι: μεταφορά σε διήγημα με πρωτοπρόσωπο αφηγητή του σεναρίου της ταινίας «Τα παιδιά του παραδείσου».
- Παρουσίαση εργασιών στην ολομέλεια του τμήματος, παραγωγή προφορικού λόγου για το ρόλο του αναγνώστη - αποδέκτη της αφήγησης, αναζήτηση στο Διαδίκτυο του μυθιστορήματος της Σοφίας Νικολαΐδου «Πλανήτης Πρέσπα» (www.snikolaidou.gr): δύο διδακτικές ώρες.

- Ανάγνωση και επεξεργασία κειμένων από τον ημερήσιο τύπο για την εργασία των ανηλίκων: 1) «Η εργασία των ανηλίκων» (ανθολογείται στο σχολικό εγχειρίδιο *Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου*, τεύχος Α΄, σ. 129 – 130), 2) Α. Κασσίμη, «50.000 μικροί βιοπαλαιστές στην Ελλάδα» (*Η Καθημερινή*, 2003), 3), Ch. Radin, «Λιμοκτονούν τα παιδιά στην Αιθιοπία» (*Herald Tribune*: αναδημοσίευση στην *Καθημερινή*, 2002), 4) «Μαρτυρία για τη ζωή των εργαζόμενων παιδιών στην Αγγλία» (από τα πρακτικά του Αγγλικού Κοινοβουλίου, 1842: ανθολογείται στο σχολικό εγχειρίδιο *Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου*, τεύχος Α΄, σ. 130), παραγωγή προφορικού λόγου από τους μαθητές αξιοποιώντας το λεξιλόγιο της ενότητας: δύο διδακτικές ώρες.
- Αναζήτηση στο Διαδίκτυο (www.unicef.gr) κειμένων σχετικών με τα δικαιώματα του παιδιού και την κατάσταση των παιδιών στον κόσμο, ανάθεση σχετικών εργασιών σε ομάδες μαθητών με στόχο την παραγωγή γραπτού λόγου σε μορφή δημοσιογραφικών άρθρων (αξιοποίηση επεξεργαστή κειμένου): μία διδακτική ώρα.
- Παρουσίαση στην ολομέλεια του τμήματος των εργασιών των μαθητών (χρήση η. υ. και βιντεοπροβολέα, προγράμματα: word και power point): μία διδακτική ώρα.
- Παραγωγή γραπτού λόγου στην τάξη (ατομική εργασία) με θέμα: «ένα παιδί των φαναριών αφηγείται τη ζωή του σε ένα δημοσιογράφο»: μία διδακτική ώρα.
- Ανάγνωση και επεξεργασία του αποσπάσματος με τίτλο «ο μικρός Σουκρής» από το μυθιστόρημα του Μενέλαου Λουντέμη «Συννεφιάζει»: δύο διδακτικές ώρες.
- Μεταφορά του αποσπάσματος σε σενάριο και εικονογραφική απόδοσή του (decoupage) από τους μαθητές σε ομάδες: δύο διδακτικές ώρες.
- Κριτήριο αξιολόγησης (μάθημα Νεοελληνικής Γραμματείας): μία διδακτική ώρα.

2.2. Περιεχόμενο διδασκαλίας

Ειδικότερα το περιεχόμενο της διδασκαλίας με θέμα τον αφηγηματικό λόγο στις ποικίλες εκφάνσεις του αναπτύχθηκε ως εξής:

Α. Κινηματογραφικό (πολυτροπικό) κείμενο: «Τα παιδιά του Παραδείσου»

- Προσδιορισμός της έννοιας *μύθος* ως πρώτη ύλη για την αφήγηση και της έννοιας *λόγος-πλοκή* ως η ίδια η αφήγηση.
- Παρατήρηση της *χρονικής και αφηγηματικής τάξης* στη διαδοχή των γεγονότων: υπάρχει *σύμπτωση* (χρονική συμφωνία), *αναδρομές* - *προλήψεις* (*αναχρονίες*);
- Καθορισμός του όρου *σκηνή* ως ενότητα χώρου – χρόνου - προσώπων και «σπάσιμο» μιας κινηματογραφικής σκηνής σε επιμέρους *εικόνες* - *πλάνα*.
- Σταδιακή εξοικείωση με την ορολογία των εικόνων στην κινηματογραφική αφήγηση: γενικό πλάνο, κοντινό πλάνο, γκρο πλαν κ.ά.

Β. Γλωσσικά κείμενα:

1.Λογοτεχνικό κείμενο (διήγημα): «Το βάφτισμα»

- Επαναπροσδιορισμός των εννοιών του *μύθου–λόγου*, της *χρονικής –αφηγηματικής τάξης* στο διήγημα. Σύγκριση με την κινηματογραφική γραφή.
- Εξοικείωση των μαθητών στην αναγνώριση των χρονικών σχέσεων που διέπουν τα γεγονότα στο διήγημα.
- Ο *αφηγητής*: ταυτότητα του αφηγητή – οπτική γωνία του αφηγητή – απόσταση. Ανεύρεση των σχετικών δεικτών στο διήγημα. Αναζήτηση αντίστοιχων δεικτών στο κινηματογραφικό κείμενο.
- Από το λόγο στην εικόνα: αφήγηση με εικόνες - ο ρόλος της περιγραφής.

2.Λογοτεχνικό κείμενο (διήγημα) : «Ο Βάνκας»

- Αφήγηση λόγων: Λόγος διηγηματοποιημένος - λόγος σε ύφος πλάγιο - λόγος μιμούμενος (ευθύς). Ανάγνωση διηγήματος / κινηματογραφικού κειμένου ως προς αυτό το κριτήριο.
- Οι αφηγηματικοί ρόλοι των προσώπων (υποκείμενο – αντικείμενο, πομπός – δέκτης, βοηθός - αντίμαχος). Οι αφηγηματικές λειτουργίες του κειμένου (βούληση – γνώση – δύναμη).
- Ο ρόλος του αποδέκτη στην αφήγηση: ενδοδιηγηματικός - εξωδιηγηματικός αποδέκτης (στον «Βάνκα» η παρουσία του είναι αισθητή, στα «Παιδιά του παραδείσου» προϋποτίθεται). Διαδραστική αφήγηση (Κάλφας, 1993, 16-17 & Ματσαγγούρας, ό.π., 42): ανάγνωση του μυθιστορήματος της Σοφίας Νικολαίδου «Πλανήτης Πρέσπα» στο Διαδίκτυο (www.snikolaidou.gr).

3.Δημοσιογραφικά κείμενα: α) «Η εργασία των ανηλίκων», β) «50.000 μικροί βιοπαλαιστές στην Ελλάδα», γ) «Λιμοκτονούν τα παιδιά στην Αιθιοπία», δ) «Μαρτυρία για τη ζωή των εργαζόμενων παιδιών στην Αγγλία»

- Διάκριση ανάμεσα στη *μυθοπλαστική αφήγηση*, όπως είναι το λογοτεχνικό κείμενο, και στη *ρεαλιστική αφήγηση*, εκδοχή της οποίας είναι η ειδησεογραφία των μέσων μαζικής επικοινωνίας (Πολίτης, www.komvos.edu.gr).
- Γνωρίσματα ρεαλιστικής αφήγησης: εξιστόρηση σύγχρονων προς τον αφηγητή γεγονότων και μεγαλύτερη απαίτηση τεκμηρίωσής τους από τον αναγνώστη.
- Σχέσεις αιτιότητας (αιτία, δυνητική αιτία, εξήγηση, σκοπός) που οικοδομούν την αφήγηση και σχέσεις χρονικής συνάφειας.
- Η γλώσσα της αφήγησης: σύνδεσμοι που εκφράζουν την αιτιότητα ή τη χρονική συνάφεια, ρηματικοί χρόνοι και τρόποι που συνάδουν στο χρόνο της ιστορίας και στο χρόνο της αφήγησης, ρήματα που αποδίδουν τις ενέργειες των «ηρώων» και ρήματα που αποκαλύπτουν τα σχόλια του αφηγητή.
- Η ταυτότητα και η πρόθεση του αφηγητή στα δημοσιογραφικά κείμενα.
- Παράγοντες που διαμορφώνουν το ύφος της αφήγησης: το είδος του κειμένου, η εμπειρία και η πρόθεση του αφηγητή, το μέγεθος του ακροατηρίου, η φύση της αφήγησης (προφορική ή γραπτή).

4.Λογοτεχνικό κείμενο: «Ο μικρός Σουκρής»: Ανακεφαλαίωση

- Η περιγραφή, η μίμηση, το σχόλιο, η διήγηση στον αφηγηματικό λόγο.
- Η ταυτότητα του αφηγητή, η οπτική γωνία της αφήγησης, η γλώσσα του αφηγητή, το ύφος της αφήγησης.
- Η χρονική και αφηγηματική τάξη των γεγονότων.
- Οι αφηγηματικοί ρόλοι των προσώπων και οι λειτουργίες που διέπουν τις αφηγηματικές δομές.

2.3. Συμπεράσματα

Οι πέντε αυτές εβδομάδες ήταν γοητευτικές τόσο για τους δωδεκάχρονους μαθητές όσο και για τη διδάσκουσα. Επιχειρήσαμε και σε άλλες διδακτικές ενότητες της Νεοελληνικής Γλώσσας ανάλογη προσέγγιση, καθώς από την πρώτη μας απόπειρα διαπιστώσαμε ότι:

- Σε επίπεδο γνωστικό πραγματοποιήσαμε τους στόχους μας. Οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τον αφηγηματικό λόγο στις ποικίλες κειμενικές εκφάνσεις του (γλωσσικές και πολυτροπικές), πέτυχαν να κατανοήσουν τις τεχνικές και τα εργαλεία

της αφήγησης, είχαν την ευκαιρία να παραγάγουν αφηγηματικά κείμενα σε αυθεντικές συνθήκες επικοινωνίας αξιοποιώντας και τις νέες τεχνολογίες.

- Σε επίπεδο διδακτικής πράξης ανταποκριθήκαμε στις βασικές αρχές της Διδακτικής. Η συνολικότητα, η εποπτεία, η εγγύτητα στη ζωή, η βιωματικότητα, η αυτενέργεια, η παιδοκεντρικότητα εφαρμόζονται στο διδακτικό αυτό παράδειγμα και μας εξασφαλίζουν την επιτυχία του εγχειρήματος.

Τέλος, θεωρούμε ότι τέτοιες απόπειρες διδακτικής προσέγγισης της Νεοελληνικής γλώσσας, όπως αυτή που σας παρουσιάσαμε, έχουν ενδιαφέρον για τον εκπαιδευτικό, γιατί εκλαμβάνουν το διδάσκοντα όχι ως απλό διεκπεραιωτή του αναλυτικού προγράμματος αλλά ως ουσιαστικό παράγοντα ανάπτυξής του, ως άτομο υπεύθυνο, που αναπτύσσει πρωτοβουλίες, που προχωρεί με ευελιξία στις διδακτικές του επιλογές, λαμβάνοντας υπόψη του τις ειδικές συνθήκες που αντιμετωπίζει στην τάξη του (Χαραλαμπάκης, 2002, 5 – 6).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ. (1999), *Κείμενο και επικοινωνία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
2. Ζήρας, Α. (2003), Όψεις της αναγνωσιμότητας του κινηματογράφου, *Το Δέντρο* (Λογοτεχνία και Σινεμά: αφιέρωμα), 127 – 128, 40 – 45
3. Κάλφας, Α. (1993), *Ο μαθητής ως αναγνώστης*, Θεσσαλονίκη: Τα τραμάκια
4. Κουτσογιάννης, Δ. (2002), Τεχνολογίες της Πληροφορικής και Επικοινωνίας και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας: Από το εκπαιδευτικό λογισμικό στον κριτικό τεχνογραμματισμό, Στο Χρ. Κυνηγός, Ε. Δημαράκη (επιμ.), *Νοητικά εργαλεία και πληροφοριακά μέσα, Παιδαγωγική αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για τη μετεξέλιξη της εκπαιδευτικής πρακτικής*, 393 – 419, Αθήνα: Καστανιώτη
5. Ματσαγγούρας, Η. (2004), Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου ή αφού σκέφτονται γιατί δεν γράφουν;, Αθήνα: Γρηγόρη
6. Μωραϊτης, Μ. (2003), Ο λόγος του κειμένου και της εικόνας, *Το Δέντρο* (Λογοτεχνία και Σινεμά: αφιέρωμα), 127-128, 89-93
7. Νικολαίδου, Σ., *Πλανήτης Πρέσπα*, www.snikolaidou.gr
8. Παγανός, Γ. (1993), *Η νεοελληνική πεζογραφία, θεωρία και πράξη,* τόμος Β΄, Αθήνα: Κώδικας
9. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1999), Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Αθήνα
10. Πολίτης, Π., *Αφήγηση*, www. Komvos.edu. gr
11. www.unicef.gr
12. Χαραλαμπάκης, Χ. (2002), Τα αναλυτικά προγράμματα του Ενιαίου Λυκείου και η διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας, *Φιλολογική*, 79, 4 - 17
13. Χοντολίδου, Ε. (1999), Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας, *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1, 115 - 118